

Paradoxes de l'acció col·lectiva a Andorra

Albert Gomà i Sala

Per què, tot i tenir una mentalitat i uns valors pròxims i semblants als que tenen els habitants de qualsevol ciutat europea, alguns temes socials i polítics no es tracten en la vida pública andorrana? Per què no es regulen amb més força els drets dels consumidors? Per què costa tant dur a terme infraestructures col·lectives amb les quals la majoria de la gent estigui a favor i que siguin necessàries per al benestar col·lectiu? Per què grups petits poden tenir més influència que la majoria? Per què a Andorra no hi ha una extrema esquerra o una extrema dreta? Què fa canviar una societat?

En la meva exposició donaré resposta a aquestes preguntes i a d'altres d'una manera subjectiva i personal, basant-me en els treballs i les aportacions de cinc economistes: Albert Hirschman, Timur Kuran, Mancur Olson, Daniel Kahneman i Amos Tversky.

La veu i la sortida

Primer, segons Albert Hirschman, hi ha dues maneres com els consumidors d'un determinat producte o els membres d'una organització poden manifestar el seu descontentament. La primera és la *veu*, és a dir, comunicar el descontentament, ja sigui protestant, enviant una carta al responsable, etc. Normalment, aquest és el mecanisme principal en el món de la política. L'altre mecanisme és la *sortida*. És el mecanisme típic de l'economia de mercat. Els consumidors deixen de comprar un determinat producte o canvien d'empresa. No obstant això, també s'utilitza en política. Puc deixar de ser membre d'un partit o de participar a la vida pública. Fins i tot, en els casos més extrems puc emigrar a un altre país. Depenent de les oportunitats i dels costos de les accions i de les característiques de l'organització, s'utilitzarà un mecanisme o un altre.

Aplicat a Andorra, podem viure i treballar al Principat i a la vegada fer altres activitats als dos estats veïns. Moltes activitats o serveis que a Andorra no estan permesos o suposarien una forta despesa per a l'administració pública es poden anar a fer a Espanya o a França. El cas més extrem és l'avortament. Altres casos estan relacionats amb el desenvolupament de l'estat del benestar i de la protecció social.

Per tant, qüestions que a Andorra són difícils de tractar en l'àmbit social, polític o econòmic, però amb les quals la major part de la població està d'acord, en disposar de la sortida dels estats veïns les podem fer efectives fora d'Andorra. Com que individualment ens és més fàcil i raonable utilitzar determinats serveis a fora que mobilitzar-nos políticament per obtenir un bé col·lectiu a Andorra, es produeix la paradoxa que es mantenen una sèrie de lleis i de pràctiques que no es corresponen amb el que la majoria de les ciutadanes i els ciutadans voldrien realment.

Mentides públiques, veritats privades

Segon, Timur Kuran argumenta que les nostres opinions privades poden diferir del que és acceptable públicament.

D'una banda, les persones estem sotmeses a una certa pressió social. Volem mantenir una bona reputació i bons contactes. Tenim por del rebuig social, de l'aïllament, que no ens contractin, de perdre l'ascens a la feina, etc. De l'altra, les persones donem molt valor a l'autonomia personal i a la llibertat individual. Obtenim una gran satisfacció quan expressem les nostres idees lliurement. Sovint es produeix un xoc entre la nostra individualitat i el que és socialment acceptable. Davant d'aquesta situació podem ser hipòcrites, podem mantenir simplement el silenci o podem expressar les nostres opinions.

A Andorra, la pressió social i la repercussió pública de les nostres accions és elevada. En la vida pública hi ha un fort filtre a l'hora d'expressar-se o de participar públicament. Depenent dels nostres interessos, de la nostra posició en la societat, del nostre caràcter i de les oportunitats legals ens expressarem públicament o no. Davant de certes qüestions, individualment el més raonable és no expressar-se públicament per mantenir la reputació social o la tranquil·litat laboral. El problema social ve quan moltes persones s'abstenen d'expressar-se públicament. Per tant, moltes opinions i situacions no surten de la vida privada. Si una part important de la població falsifica o no expressa públicament les seves opinions, els efectes socials poden ser grans.

Aquest silenci ajuda a mantenir situacions de corrupció, clientelisme, nepotisme o tràfic d'influències. Es fomenta la pobresa intel·lectual de la vida pública. Es redueix la capacitat de creativitat, d'innovació i de renovació de la societat. Molts problemes socials resten invisibles i no es tracten, com l'assetjament a la feina o la prostitució.

No obstant això, tenir un fort filtre en l'expressió pública també té la contrapartida positiva. Evita l'expressió d'opinions xenòfobes, racistes, homòfobes o masclistes que privadament moltes persones mantenen. D'aquesta manera podem entendre que a Andorra tinguem una vida política moderada, sense extrema dreta o extrema esquerra.

El poder dels petits grups, i l'aversion a la pèrdua i la miopia

Tercer, Mancur Olson esgrimeix que els grups petits tenen més incentiu i capacitat de mobilització per a l'acció col·lectiva. En canvi, grups socials com els immigrants, els desocupats o els consumidors molts cops no tenen cap incentiu a la mobilització, són grans grups que costa articular i els seus objectius no són concrets. Pensem, per exemple, en la capacitat d'influència dels usuaris de la sanitat comparada amb la del col·legi de metges.

Així mateix, Daniel Kahneman i Amos Tversky demostren que tenim un biaix cognitiu que ens

fa més sensibles a les pèrdues que a la possibilitat d'obtenir guanys. Aplicat al món polític i social, per exemple, perdre un dret o un privilegi ens motiva més a la participació política que lluitar per obtenir-ne un de nou. Per exemple, pensem en l'Estatut de Catalunya. Tot el procés polític de confecció de l'estatut va ser molt poc seguit per la ciutadania, va ser més aviat una qüestió de la classe política. En canvi, davant una retallada del Tribunal Constitucional, es motiva amb força una gran mobilització ciutadana.

A més, tal com la psicologia cognitiva ha demostrat, infravalorem els béns futurs i sobrevalorem els béns immediats, encara que els béns futurs siguin més valuosos. Podríem parlar d'un problema de miopia. Molts cops tenim manca de previsió i no tenim en compte les conseqüències a llarg termini. Preferim obtenir beneficis ràpidament a obtenir millors beneficis en el futur. També, l'acció més fàcil de dur a terme en política és el bloqueig. Bloquejar o parar és molt més senzill que construir o proposar.

Per demostrar els nostres biaixos cognitius, els autors utilitzen l'exemple següent:

Imaginem el cas hipotètic que a Andorra ens estem preparant per combatre una malaltia que afectarà 600 persones. Fem una vacuna contra la malaltia i ens proposen que escollim entre els següents programes a) i b):

a) 200 persones se salvaran.

b) 1/3 de probabilitats que tothom sigui salvat i 2/3 de probabilitats que ningú no se salvi.

També, hem de d'escollir entre el programa c) i d):

c) 400 persones moriran.

d) 1/3 de probabilitats que ningú no mori i 2/3 de probabilitats que tothom mori.

Quins programes escollirem? La majoria de gent escull l'a) entre les opcions a) i b). En aquest cas s'evita el risc. Es prefereix salvar amb seguretat 200 persones que apostar per 1/3 de probabilitats de salvar-ne 600. En canvi, entre l'opció c) i d), es prefereix apostar per la d), un 1/3 de probabilitats que ningú no mori, que no que morin 400 persones; es busca el risc. En realitat, l'a) és igual que la c), i la b) és igual que la d). En el cas a) i c), sempre se salvaran 200 persones i en moriran 400. Per tant, es demostra que podem tenir un comportament diferent davant el mateix problema només depenent de la manera com es presenti.

Per tant, en el cas andorrà quan es vol introduir una ordenació urbanística, una legislació de protecció del patrimoni natural i cultural o una regulació dels drets dels consumidors, la majoria hi està a favor. Ara bé, aquestes accions poden suposar un greuge econòmic i patrimonial a algunes persones. Aquestes persones tenen un incentiu molt fort per actuar i organitzar-se. A més, algunes d'aquestes persones podrien ser membres d'algun partit o tenir contacte directe amb els executors polítics. A Andorra els poders estan separats però les persones no. En canvi, respecte a aquestes qüestions, la majoria de la població no té una motivació tan forta per participar, no disposa d'una estructura per organitzar-se i el seus objectius són ambigus i generals. Per tant, es dona la paradoxa que, a pesar que públicament els discursos i l'opinió majoritària estan a favor d'obtenir un bé col·lectiu, a la pràctica la seva materialització concreta pot ser molt difícil, perquè el bloqueig és fàcil de dur a terme, les pèrdues d'una minoria motiven més l'acció política que l'obtenció d'un bé comú per a la majoria i perquè infravalorem els béns futurs. A més, l'executor polític, si engega reformes per assolir una més gran protecció del patrimoni o una millor ordenació urbanística, no guanyarà més vots amb vista a les eleccions

següents. Tot al contrari, aquest tipus de decisions li poden motivar fàcilment un bloqueig i una situació política difícil. És a dir, el decisor polític té poc a guanyar-hi i molt a perdre-hi.

No obstant això, a Andorra, de la mateixa manera que els propietaris tenen una gran capacitat d'acció, en general qualsevol ciutadana i ciutadà disposa de capacitats i de recursos elevats per incidir políticament. En molts casos, moviments socials i persones han dut a terme accions col·lectives importants. Podríem pensar en la participació de mares i pares en la creació de l'Escola andorrana o en la participació associativa que va impulsar la Llei de protecció per a persones amb discapacitats.

Per tant, a Andorra, qüestions col·lectives amb les quals la majoria de la gent està a favor costa de tractar-les en l'acció política i pública, entre d'altres motius perquè tenim una sortida fàcil als estats veïns, perquè costa expressar públicament opinions i perquè les pèrdues d'una minoria tenen més incidència i s'articulen amb més eficàcia política que l'acció col·lectiva de la majoria per obtenir béns comuns.

No obstant això, Andorra ha canviat molt els darrers anys. De manera simple consideraria tres factors principals que contraresten el que acabem d'explicar i impulsen els canvis.

Primer, la pressió internacional i la necessitat d'homologació amb l'entorn. Segon, quan el deteriorament és tan evident, no queda més remei que canviar. Finalment, la participació i l'activisme de moltes ciutadanes i molts ciutadans.

Per exemple, si s'ha passat d'estar mal vista socialment l'homosexualitat a estar mal vista la persona que discrimina els homosexuals és perquè moltes persones s'han esforçat i s'han agrupat per normalitzar-la públicament.

Per tant, la meva conclusió és que el nostre compromís individual com a ciutadanes i ciutadans és el motor més potent i eficaç per millorar com a societat.

Albert Gomà i Sala,
politicòleg i sociòleg

Bibliografia

Hirschman, Albert O. (1970). *Exit, voice, and loyalty: responses to decline in firms, organizations and states*, Harvard University Press.

Kahneman, Daniel; Tversky, Amos (2000). *Choices, values, and frames*, Cambridge University Press.

Kuran, Timur (1995). *Private truths, public lies: the social consequences of preference falsification*, Harvard University Press.

Olson, Mancur (1971). *The Logic of collective action: public goods and the theory of groups*, Harvard University Press.